

ವಚನಗಳ ಶೈಲಿ: ಕನ್ನಡ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ-ಸೃಷ್ಟಿ

ಯಶಸ್ವಿನಿ. ಆರ್.

ಯಶಸ್ವಿನಿ ಆರ್.

ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕನ್ನಡ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸುಪ್ತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಆಯಿತು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈ ದೃಷ್ಟಿ -ಸೃಷ್ಟಿ ಕನ್ನಡದ ಅನನ್ಯತೆಯ ಹೆಗ್ಗುರುತಾಯಿತು. ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹೊಸ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿತು. ವಚನಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂದು ಸಿದ್ಧಮಾದರಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ಬಂಧ-ರಚನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಅನನ್ಯವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಆಕವಡಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ಸಂದೇಶವೊಂದು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಭಾಷೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲಯಗಳನ್ನು ಮರೆತಿಲ್ಲ, ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾವಯುವ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳು ಅಪೂರ್ವ ಸಾಧನೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಭಾಷಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ: ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ವಿಚಾರಗಳು

ಸಂದೇಶವೊಂದನ್ನು ತಲುಪಿಸಬಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಿ ಮಾಧ್ಯಮ ಭಾಷೆ, ವಿಚಾರದ ಅಸ್ಥಿತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನ. ಇಂತಹ ಭಾಷೆಯ ಕುರಿತು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕರಾದ ಕೀರ್ತನಾಥ ಕೋಟೆಯವರು.¹ "ಭಾಷೆ ಎಂದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ನಾವು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಇನ್ನೊಂದು ಜಗತ್ತು ಶಬ್ದದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಜಗತ್ತು ಹೊರಗಿನ ಪ್ರತಿರೋಧವಾಗಿರಬಹುದು, ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರಬಹುದು, ಅಥವಾ ತಾನೇ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ಥಿತ್ವವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವ ಜಗತ್ತಿನೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾದ

¹. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗಾತಿ, ಕೀರ್ತನಾಥ ಕುರ್ತುಕೋಟೆ, ಪು.ಸಂ.121

ಸಂಬಂಧ ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಭಾಷೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ" ಇಂತಹ ಭಾಷೆ- ಭಾವದ ಸಂಬಂಧದ ಬಗೆಗೆ ವಚನಕಾರರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹಲವು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.²

ಶಬ್ದ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲ ಹಿಂದುಗಾಣರು ಮುಂದುಗಾಣರು

ತಮ್ಮತಾವರಿಯರು

ಇದುಕಾರಣ

ಮೂರು ಲೋಕವೆಲ್ಲವು ಬರುಸೂರೆವೊಯಿತ್ತು

ಗುಹೇಶ್ವರ (924)

ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಅಲ್ಲಮ, ಅನುಭವವೊಂದರ ಚಲನಶೀಲ ನಡೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಾಗಿನ ತಾಕಲಾಟವನ್ನು ಹೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಬ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ಮರೆತ ಬರಿಯ ಸಂಭ್ರಮ, ಆವೇಶವಾಗಬಾರದು ಅದು ಆತ್ಮಾವಲೋಕನದ ದಾರಿಯಾಗಬೇಕು ಎನ್ನುವಂತಿದೆ. ಹಾಗೆಂದು ಅಲ್ಲಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಭಾವದ ಚಲನಶೀಲತೆಯ ಮಿತಿಎಂದು ಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ " ಶಬ್ದಿಯಾದಾತ ತರುಗಳ ಹೋತ, ನಿಶ್ಯಬ್ದಿಯಾದಾತ ಪಾಷಾಣದ ಹೋತ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ .ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯ ಹೊರಡುವವರ ಮಿತಿಯನ್ನೂ, ಏನನ್ನೂ ಹೊರಹಾಕಿದಂತರಂಗದ ಕೊಳೆಹಾಕುವ ವಿಷವನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತ ಖಂಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

" ನಿರಾಳವೆಂಬ ಕೂಸಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆಯನಿಕ್ಕಿ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಕರೆದವರಾರೋ ಅಕಟಕಟಾ ಶಬ್ದದ ಲಜ್ಜೆಯ ನೋಡಾ" ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗದ ಭಾವಗಳ ಅಸ್ಥಿತ್ವವನ್ನು ಮನಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ನುಡಿ ಎಂದರೆ³

ನುಡಿದಡೆಮುತ್ತಿನ ಹಾರದಂತಿರಬೇಕು

ನುಡಿದೆಡೆಮಾಣಿಕೈದ ದೀಪ್ತಿಯಂತಿರಬೇಕು

ನುಡಿದಡೆಸ್ವಟಕದ ಸಲಾಕೆಯಂತಿರಬೇಕು (681)

ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಂಧ ಹಾಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿರುವಂತೆ, ನುಡಿಯನ್ನು ಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ ಬೆಳಕಿನಂತೆ ನೋಡಲಾಗಿದೆ

². ವಚನಸಾವಿರ, ಸಂ: ಓ.ಎಲ್. ನಾಗಾಭೂಷಣ ಸ್ವಾಮಿ, ಪು.ಸಂ.273

³. ವಚನಸಾವಿರ, ಸಂ: ಓ.ಎಲ್. ನಾಗಾಭೂಷಣ ಸ್ವಾಮಿ, ಪು.ಸಂ.203

ಆಯುಷ್ಯ ಹಿಂದು ಭಾಷೆ ಕಿರಿದು ಎನ್ನುವ ಅಲ್ಲಮನಲ್ಲ ಅನುಭವ ಪ್ರಧಾನವಾದ, ಅನುಭವವನ್ನು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯ ಹೊರಡುವಾಗಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿದೆ ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಅಲೌಕಿಕದ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನು ತಲುಪಿಸಬಲ್ಲ ಭಾಷೆಗೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಕಂಗಳ ಮುಂದಣಕತ್ತಲೆಯದೇನೋ⁴

ಮನದ ಮುಂದಣ ಮರಣವಿದೇನೋ

ಒಳಂಗಣ ರಣರಂಗ ಶೃಂಗಾರ

ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಬಟ್ಟೆಯಿದೇನೋ

ಗುಹೇಶ್ವರ (334)

ಒಳಗಣ ರಣರಂಗ-ಹೊರಗಣ ಶೃಂಗಾರ ಈ ಎರಡರ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದದಾರಿ ಯಿನ್ನಾವುದೋ ಆಗುವ ದ್ವಂದ್ವ, ಅಂತರಂಗದ ಅನುಭವ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಅದು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಸ್ವರೂಪದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತದೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ರಚನಾಕೌಶಲ್ಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಿಂತ, ತಲುಪಿಸಬೇಕಾದ ಭಾವ-ಅನುಭವ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಮುಟ್ಟುವಾಗ ಅವು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಹಾದಿಯೂ ಹೊಸ ಆಯಾಮದ್ದು ಎನ್ನುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ಪುಣ್ಯಕೋಟಿಯ ಕಥೆ ಕೇಳುವಾಗ ಗೋವಿನ ಸತ್ಯ ನಿಷ್ಠೆಯಷ್ಟೆ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುವುದು ಹಸಿದ ಹುಲಿಯ ಉದಾರತೆ ಹೀಗೆ ಅನುಭವವೊಂದಕ್ಕೆ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಆಯಾಮಗಳಿದ್ದು ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿ- ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಅನುಭವ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಹಜ ಸಂಘರ್ಷದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತಲುಪಿಸಬಲ್ಲ ನುಡಿಬೆಡಗು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಇಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡದ ಅನನ್ಯತೆಯ ಗುರುತಾಗುತ್ತದೆ.

ವಸ್ತು- ರೂಪದ ಚಲನಶೀಲ ನೆಲೆ:

ಅಪಾರ ಜೀವನಾನುಭವಗಳ, ವೈವಿಧ್ಯಗಳ ಅಸ್ಥಿತ್ವವನ್ನು ಬಹಳ ಚಲನಶೀಲವಾಗಿ ಕಾಣಲು ಬಯಸಿದ್ದು ವಚನಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ: ಅನುಭವವನ್ನು ತಲುಪಿಸಬಲ್ಲ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂವೇದನಾ ಶೀಲವಾದ ನಡೆಯಿರಬೇಕು.

ಮಾತೆಂಬುದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ⁵

⁴.ಅದೇ ಪು.ಸಂ. 68

⁵.ವಚನಕಮ್ಮಟ ಸಂ:ಕೆ.ಮರುಳಸಿದ್ದಪ್ಪ, ಕಿ.ರಂ.ನಾಗರಾಜ,ಪು.ಸಂ.1.

ಸ್ವರವೆಂಬುದು ಪರತತ್ವ |

ತಾಳೋಷ್ಟ್ರ ಸಂಪುಟವೆಂಬುದೇ ನಾದಚಂದು ಕಳಾತೀತ |

ಗುಹೇಶ್ವರ ಶರಣು ನುಡಿದು ಸೂತಕಿಗಳಲ್ಲ ಕೇಳಾ (2)

ಇಲ್ಲ ಮಾತಿಗೆ ಮಹತ್ವವೂ ಇದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾತನಾಡಲು, ಹಿಡಿಯಲು ಯತ್ನಿಸುವ ಮೂರ್ಖತನಕ್ಕೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಮಾತನ್ನು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತಲೇ ಬರಿಯ ಮಾತನಾಡಿ ಸೂತಕಿಗಳಾಗದ ವಚನಕಾರರ ದೃಢತ್ವವಿದೆ.

ವಚನಗಳ ಭಾಷೆ ವಚನಕಾರರ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಅನುಸಾರ ನಡೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ, ಇಲ್ಲ ವರ್ಣನೆ ಕಾವ್ಯತ್ವದ ಅಂಶಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಅವು ವಿಚಾರ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಮತವು, ತಮಗೆತಾವೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದು ರಚನೆಯ ಕೌಶಲವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ

ಹರಿವ ನದಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕಾಲು⁶

ಉರಿವಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬಾಯಿ

ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕೈ

ಇದುಕಾರಣ, ಗುಹೇಶ್ವರ

ನಿಮ್ಮ ಶರಣಿಗೆ ಸರ್ವಾಂಗವೆಲ್ಲ ಅಂಗಮಯವಯ್ಯ (8)

ಇಲ್ಲ ಅಲ್ಲಮ ಬಳಸಿದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಹರಿವ ನದಿಯ, ಉರಿವ ಕಿಚ್ಚು, ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ನೆಲೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದೈಹಿಕ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲ ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಅಲೌಕಿಕ ಅನುಭವ ಪಡೆಯುವ ಶರಣಸ್ಥಿತಿ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯೊದಗಿಸುವಂತೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ತಾಳಮಾನಸವಸವನರಿಯೆಂಜೆ ಬಜಾವಣೆಯ ಲೆಕ್ಕವನರಿಯೆ⁷

ಅಮೃತಗಣದೇವಗಣವನರಿಯೆ|

ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ, ನಿನಗೆ ಕೇಡಿಲ್ಲವಾಗಿ

ಆನುವೊಲತದಂತೆ ಹಾಡುವೆ|

⁶. ಅದೇ.ಪು.ಸಂ.2

⁷. ಅದೇ ಪು.ಸಂ.3

ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನದಲ್ಲೆಯೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೊಂದರ ಸಿದ್ಧ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲರುವುದು ಅಂತರಂಗದ ಅನುಭವವನ್ನು ಅದರ ಸಂವೇದನಾಶೀಲ ಹಾಗೂ ಚಲನಶೀಲ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವುದು ಮುಖ್ಯವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿ.

ಕಂಡಿತವಿಲ್ಲದಅಖಂಡಿತನೆ⁸

ನಿಮ್ಮಕಂಡವರುಂಟೆ ಹೇಳಯ್ಯ?

ಕಂಡೆನೆಂಬವರೆಲ್ಲ ಬಂಜೆಯ ಮಕ್ಕಳು!

ಎನ್ನುವದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ನಿಲುವೂ ಸಹ ಅಖಂಡವಾದುದರ ವಿಸ್ತಾರ ನೆಲೆಯ ಗ್ರಹಿಕೆಯ ಮಿತಿ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಿತಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಚನಗಳು ವಿಚಾರಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಇತರೆ ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಲೌಕಿಕ ಅನುಭಾವದಂತಹ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಸತ್ವದ ಮೂಲಕವೇ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿಭಾಯಿಸಿದ್ದು ವಚನಗಳ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ.

ವಚನಗಳ ಶೈಲಿಯ ಸೃಜನಶೀಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವದ ಚಲನಶೀಲತೆ ಬಹುಮುಖ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಮನಗಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲ ಅನುಭವ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎರಡೂ ನೆಲೆಯ ಅಪಾರ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಲೋಕದ ವಸ್ತು, ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಲೋಕದಾಚೆಗಿನ ಸಂಕೀರ್ಣ ಅನುಭವದ ಅನಾವರಣವರವೂ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

⁸.ಅದೇ ಪು.ಸಂ.4

ಪರಾಮರ್ಶನ ಕೃತಿಗಳು

1. ಸಂ. ಎಲ್. ನಾಗಭೂಷಣಸ್ವಾಮಿ- ವಚನಸಾವಿರ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, 2004
2. ಸಂ.ಡಾ.ಎಲ್‌ಬಸವರಾಜು- ಅಲ್ಲಮನ ವಚನಚಂದ್ರಿಕೆ, ಅಭಿಮಾನಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂಗಳೂರು, 2014
3. ಕೀರ್ತಿನಾಥಕುರ್ತಕೋಟಿ- ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗಾತಿ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2010
4. ಸಂ.ಕೆ ಮುರುಳಿಸಿದ್ದಪ್ಪ, ಕಿ.ರಂ.ನಾಗರಾಜ,- ವಚನಕಮ್ಮಟ, ಸಪ್ತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು, 1979
5. ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ- ದೇಸಿ ಕನ್ನಡ ಪರಂಪರೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, 2016
6. ಡಾ. ವೀರಣ್ಣದಂಡೆ- ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು, 2006
7. ಡಾ.ಎಸ್ ನಟರಾಜ ಬೂದಾಳು- ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ, 2016
8. ಡಾ.ಕೆ.ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ- ಕನ್ನಡದಲ್ಲ ಕಾವ್ಯತತ್ವ, ಶಾರದಾಮಂದಿರ ಮೈಸೂರು, 1964.